

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ ВИШИВАНКА В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Ірина Прожогіна

канд. філол. наук, доцент кафедри української філології для іноземних громадян Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (01033, Київ, вул. Володимирська, 60);

e-mail: i.prozhohina@knu.ua; orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3072-7804>

Занурення чужоземців в українське мовне та культурне середовище потребує від викладача як фасилітатора цього процесу застосування ефективних методів та прийомів роботи з матеріалами лінгвокраїнознавчого та лінгвосоціокультурного змісту, розробка яких є актуальним завданням сучасної лінгводидактики. У руслі сучасної освітньої та методичної парадигми, а саме компетентнісного підходу до навчання, розглядається лінгводидактичний потенціал українського культурного концепту ВИШИВАНКА у навчанні української мови як іноземної.

Доводиться, що потужний потенціал етнокультурного концепту ВИШИВАНКА можна використовувати не лише у практичному курсі української як іноземної, а й у викладанні спеціальних навчальних дисциплін, зокрема з виразним лінгвокраїнознавчим чи лінгвокультурознавчим та/або науковим складником, а також у країнознавчій та дослідницькій практиках студентів. Підкреслюється доцільність застосування зіставного, або кроскультурного аналізу при вивченні іноземної мови і культури. Концепт може бути об'єктом дослідження в курсових та кваліфікаційних роботах студентів-філологів. Акцентовано роль етнокультурного концепту ВИШИВАНКА у формуванні загальної комунікативної компетентності (зокрема, її лексичного та граматичного складників), міжкультурної комунікативної, а також лінгвокраїнознавчої та лінгвокультурологічної компетентностей іноземних студентів.

Для розвитку визначених компетентностей у різних видах мовленнєвої діяльності пропонуються конкретні вправи та завдання: 1) для іноземних студентів бакалаврату філологічного профілю, слухачів підготовчих відділень і для іноземців-нефілологів усіх рівнів освіти (у фокусі перебувають лексеми з національно-культурним компонентом значення: *вишиванка, вишивати, вишивка* тощо); 2) для іноземних

студентів магістратури й аспірантури філологічного та культурологічного профілів (із фокусуванням на специфіці етнокультурного концепту ВИШИВАНКА, його номінативного поля та структури; підкреслюється особливе значення ціннісного виміру концепту). Містяться рекомендації щодо використання пісенного матеріалу на заняттях з української мови як іноземної («Два кольори», «Пісня про рушник»).

***Ключові слова:** етнокультурний концепт, лінгводидактика, лінгвокраїнознавча компетентність, лінгвокультурологічна компетентність, українська мова як іноземна.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Основою сучасної освіти є компетентнісна парадигма. Навчання іноземних студентів української мови має на меті формування та розвиток не лише комунікативної, але й іншомовних лінгвокраїнознавчої та лінгвокультурологічної компетентностей, а також компетентностей міжкультурної комунікації. Занурення чужоземців в українське мовне та культурне середовище потребує від викладача як фасилітатора цього процесу застосування ефективних методів та прийомів роботи з матеріалами лінгвокраїнознавчого та лінгвосоціокультурного змісту, розробка яких є **актуальним завданням** сучасної лінгводидактики. Для цього насамперед необхідно визначити, які саме мовні одиниці та одиниці національних мовної та концептуальної картин світу є релевантними для формування та розвитку зазначених компетентностей при опануванні української мови іноземцями. Наступними кроками мають бути підбір оригінальних текстів, їх адаптація в разі потреби або ж створення навчального тексту, а також розроблення конкретних вправ та завдань на основі дібраного матеріалу для розвитку визначених компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Згідно із загальною освітньою та методичною парадигмою, що складається з ієрархічної системи рівнів, навчання УМІ розглядається в контексті компетентнісного підходу [22: 214]. Найчастіше аналізується формування комунікативної компетентності іноземних студентів (дослідження Н. Ушакової, О. Тростинської, І. Кушнір, Л. Овсієнко, Л. Суботи, Г. Мацюк та інших науковців). Дослідники акцентують увагу на необхідності формування та

методичного забезпечення всіх складників комунікативної компетентності [23], а також на необхідності розроблення студентоцентризованих практико-орієнтованих методик [17].

Іншим важливим складником компетентнісного підходу до формування іноземного фахівця зі знанням української мови є розвиток компетентностей міжкультурної комунікації. Процес розвитку та провідні методи формування цих компетентностей детально проаналізовані С. Костюк [11]. Чимало дослідників не розмежовують комунікативну компетентність та іншомовну міжкультурну компетентність, оскільки та й інша передбачають формування та розвиток комунікативних навичок іноземною мовою [15]. Гадаємо, термін британського вченого Майкла Байрама «міжкультурна комунікативна компетентність» (intercultural communicative competence) примиряє ці розбіжності. Модель навчання іноземної мови, за М. Байрамом, охоплює чотири складники, з яких перший – «вивчення мови» (language learning) стосується власне комунікативної компетентності, мовленнєвих умінь, а решта три – «усвідомлення мови» (language awareness), «усвідомлення культури» (culture awareness) та «культурний досвід» (cultural experience) – формують розуміння взаємозв'язку між мовою і культурою [25]. О. Горда, В. Зевако, І. Судук, Н. Литвин, М. Титова, Ю. Галка, І. Грищенко та інші дослідники аналізують особливості формування лінгвокраїнознавчої компетентності іноземних студентів у процесі вивчення української мови. Низка дослідників фокусується на процесах соціокультурної та крос-культурної адаптації іноземців, що вивчають українську мову, зокрема, завдяки засобам лінгвокраїнознавчого, лінгвокультурознавчого і краєзнавчого змісту [1; 14]. Н. Данилюк, О. Самусенко розглядають можливості використання лінгвокраїнознавчих словників у навчанні УМІ [5; 19]. О. Горда переконливо доводить, що лінгвокраїнознавчий компонент також формує соціокультурну компетенцію [3]. Інформація лінгвокраїнознавчого характеру міститься в багатьох підручниках для іноземців усіх рівнів володіння українською мовою. З'являються публікації суто методичного характеру про використання краєзнавчого та країнознавчого матеріалу при навчанні УМІ, з описом конкретних вправ та завдань [8; 12; 21]. Попри це, О. Горда акцентує увагу на недостатній кількості публікацій прикладного спрямування

в галузі лінгвокраїнознавчого аспекту методики викладання УМІ [3: 16]. Лінгвокультурологічну компетентність як «якість мовної особистості, виражену лінгвокультурологічними знаннями, спеціальними вміннями й особистісними характеристиками, що сприяє інтегруванню у світову культуру та участі в міжкультурній комунікації, уникаючи міжмовних та міжкультурних конфліктів» розглядає І. Давидченко [4: 252]. Схарактеризований підхід до лінгвокультурологічної компетентності, з урахуванням особливостей іноземної моно- чи полінаціональної аудиторії, вводить такі дослідження в крос-культурний контекст. Ефективність крос-культурної взаємодії носіїв різних лінгвокультур за спеціальними програмами навчання досліджує А. Солодка [26]. Крос-культурний підхід до навчання української мови іноземних студентів є предметом дослідження О. Пальчикової [18]. Окремим напрямом у сучасній лінгводидактиці є модель формування та розвитку текстової компетентності студентів-іноземців, що є «основною характеристикою іншомовної професійної компетентності іноземного фахівця-гуманітарія, яка виступає показником сформованості вторинної професійної мовної особистості» [24: 429], а отже, інтегрується з усіма коротко схарактеризованими вище компетентностями. Відтак, дослідження компетентнісного підходу перебувають у фокусі сучасної освітньої парадигми, особливо актуальними вони є з погляду розробки методичного забезпечення розвитку компетентностей мовців у процесі навчання УМІ.

Лінгвокультурологічні знання охоплюють знання культурних концептів. Наразі не бракує наукових досліджень концепту – від С. Аскольдова-Алексєєва, Ю. Степанова й Д. Ліхачова до найновіших дисертаційних робіт із філології. Найважливішим у теорії концепту взагалі, і в навчальних дисциплінах, де концепт розглядається як об'єкт вивчення, зокрема є те, що концепт є точкою сходження мови й культури. Завдяки цьому концепт набув статусу основної одиниці не лише лінгвоконцептології, але й лінгвокультурології.

На думку В. Нерознака, концепт можна вважати «культурним», якщо в ньому втілюється етноспецифічне бачення світу: «Концептами культури, що відбивають національну картину світу, слід вважати концепти, позначені безеквівалентними лексичними

одиницями, тобто тими словами, котрі в процесі лінгвокультурної трансляції вимагають не послівного, а описового тлумачення» [16: 85].

Питомий характер етнокультурних концептів підкреслював В. Жайворонок: «Етносимволіка слова, тісно переплітаючись з етносимволікою позначуваної ним реалії, стає основною підвалиною становлення особливих концептуальних мовних продуктів – етнокультурних концептів, або знаків етнокультури ... У переважній своїй більшості ці концепти стали константами української національної культури, що завжди живиться з невичерпних народних джерел» [7: 3-4].

Мета статті – розглянути лінгводидактичний потенціал українського культурного концепту ВИШИВАНКА у навчанні УМІ, запропонувати конкретні вправи та завдання для розвитку комунікативної, лінгвокраїнознавчої та лінгвокультурологічної компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Ефективність комунікації носіїв різних мов і культур залежить від розуміння та прийняття культурно відмінних цінностей і поведінки інших народів, а це розуміння й прийняття, у свою чергу, спирається на знання культурно специфічних (і культурно детермінованих) артефактів та стереотипних моделей поведінки. Вважаємо за доцільне при вивченні іноземної мови та культури застосовувати зіставний, або кроскультурний аналіз, адже національно-специфічні особливості картини світу носіїв мови й культури, що вивчаються, чіткіше усвідомлюються на базі розуміння лінгвокультурем, або лінгвоконцептів свого етносу. До таких належать культурні концепти, пов'язані з народними ремеслами чи традиційними видами декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема, з вишиванням.

Іноземні студенти радо діляться знаннями про свої національні культурні традиції, пов'язані з вишивкою, що створює атмосферу приязні між ними і викладачем як носієм іншої мови та культури, а також сприяє співробітництву й товариським стосункам у поліетнічній групі.

Серед традиційних видів українського декоративно-ужиткового мистецтва вишивання має чи не найпотужніший ціннісно-смысловий складник. Іноземцям цікаво дізнаватися про українську традиційну вишивку, про оберегове призначення вишитого одягу й

інших предметів прикладного вжитку (рушників, скатертин, хусток тощо). Для самостійної роботи студентів, зокрема для рефератів, групових проєктів або презентацій, можна пропонувати глибше ознайомлення з однією з тем (на вибір студентів): «Символіка елементів української народної вишивки», «Символіка кольорів у вишивці», «Традиційна вишивка певного етнографічного регіону» та ін. Викладач може провести реальну чи віртуальну навчальну екскурсію (традиційна вишивка експонується в музеях народної архітектури та побуту в Києві, Львові, Переяславі-Хмельницькому, в багатьох обласних краєзнавчих музеях, у Києві багаті колекції вишитого одягу та рушників містяться в експозиції «Музею Івана Гончара»). Якщо освітня програма передбачає практику країнознавчого чи краєзнавчого спрямування, доцільно включити музеї з експозиціями предметів українського народно-прикладного й ужиткового мистецтва, зокрема вишиванок та інших артефактів із вишивкою, до переліку обов'язкових для відвідування. Дедалі більше музеїв пропонують віртуальні виставки, що надзвичайно зручно при дистанційному чи онлайн-навчанні. Стануть у нагоді й інтернет-ресурси з країнознавчими матеріалами.

В освітніх програмах для іноземних студентів бакалаврату філологічного профілю, а також в освітніх програмах для іноземців-нефілологів усіх рівнів освіти вивчення лексики з національно-культурним компонентом значення перебуває в площині прикладного лінгвокраїнознавства і підпорядковано меті ознайомлення з етнокультурними реаліями, традиціями та звичаями народу. Це також важливо для навчання іноземних слухачів підготовчих відділень та мовних шкіл. Фонова інформація слова *вишиванка* сприяє формуванню іншомовної лінгвокраїнознавчої компетентності. Разом із тим, залучення до навчальних матеріалів слів із фоною семантикою розвиває загальну лінгвістичну компетентність, насамперед її лексичний і граматичний складники. Для їхнього розвитку можна запропонувати завдання на розуміння та вживання лексем *вишивати*, *вишивка*, *вишитий*, *вишиванка* у різних словосполученнях; ці лексеми є стилістично нейтральними й досить частотними і мають широку лексичну та синтаксичну сполучуваність, що робить їх використання в практичному курсі української мови як іноземної обґрунтованим з методичного погляду.

Прикладом завдання продуктивного типу може бути укладання кластеру з ключовим словом (іменником *вишиванка* або дієсловом *вишивати*) і подальшою розповіддю про предмет або дію, названі ключовим словом, з опорою на укладений кластер (графічно організований матеріал, різновид найпростішої ментальної карти (майндмапи), де стрілками від ключового слова показують його зв'язки з іншими словами теми чи мікротеми), див. [13: 129–130]. Таке завдання також розвиває комунікативні вміння, адже виконується в групі. Студенти можуть ставити одне одному питання, переформулювати висловлення, по-своєму поєднувати слова-ланки кластеру і складати висловлювання, що відрізнятимуться одне від одного.

Ще одним видом завдання, стимулюючим розвиток комунікативної компетентності, зокрема й міжкультурної комунікативної, є створення синквейну з ключовим словом *вишиванка* (зауважимо, що написання слова «синквейн» чи «сінквейн» українською наразі неунормоване). Наведемо модель синквейну, як її описують методисти-практики [13: 131]. Для синквейну в першому рядку пишеться один іменник – тема (у нашому випадку – *вишиванка*); зрозуміло, що цей рядок однаковий у всіх студентів. У другому рядку пишуться два прикметники, що характеризують цей іменник, – наприклад, *українська, гарна* (кожен студент напише свої варіанти). У наступному рядку треба написати три дієслова, що описують дії стосовно об'єкта-іменника (наприклад, *носити, купити, подарувати*). У четвертому рядку студент має записати речення, що показує його ставлення до теми синквейну (наприклад, *«Майже в кожного українця є вишиванка»* або *«У нашої викладачки дуже гарна вишиванка»*). В останньому рядку пишеться лише одне слово, котре описує особисте ставлення студента до теми, резюмує її, вводячи в поле особистісних смислів (для когось таким словом-резюме буде *Україна*, для когось – *українці* чи інше слово; можуть виникнути зовсім несподівані асоціації в інтерпретації теми). Дуже важливо, щоб потім студенти озвучили свої синквейни й обговорили їх; викладач відіграє в цьому обговоренні роль модератора чи фасилітатора. Це завдання не лише сприяє кращому запам'ятовуванню нової лексики та особливостей лексичної сполучуваності слів у певній темі, але й розвиває асоціативне мислення, комунікативні навички, а також,

якщо темою синквейну є лексема з виразним фоновим компонентом значення, акцентує увагу на контексті міжкультурної комунікації. Магістранти також виконують це завдання із зацікавленням, через їхній вищий рівень володіння УМІ синквейн стає поштовхом не лише для бесіди, але й для дискусії.

Для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності, а також для урізноманітнення навчальних завдань можна запропонувати вправи на основі текстів пісень «Два кольори» (вірш Дмитра Павличка) і «Пісня про рушник» (вірш Андрія Малишка), як-от: одночасно з прослуховуванням пісні вставити слова в її текст, надрукований із пропусками; дібрати синоніми до виділених у надрукованому тексті слів (*шлях, любов, журба* та ін.); дібрати антоніми до виділених слів (*сумні* та ін.); поєднати слова у словосполучення (наприклад, прикметники та іменники: *материнська усмішка, материнська любов, вірна любов, солов'їні гаї* та ін.); утворити словосполучення за певним зразком (*край села, на тім рушничкові* та ін.). Ці тексти багаті на інверсію, загалом властиву українському мовленню («*рідна мати моя*», «*в дорогу далеко*», «*сорочку мати вишила мені*» тощо), образні засоби (гіпербола «*знайоме до болю*», епітети – «*солов'їні гаї*», «*в тихім шелесті трав*» тощо, метафори – «*вишите моє життя на ньому*» (на полотні сорочки), «*на тім рушничкові розвіте все знайоме до болю...*», «*два кольори в душі моїй*» та ін.), що також можна використовувати і в нормативному практичному курсі української як іноземної, і в спеціальних навчальних дисциплінах зі стилістики чи лінгвостилістичного аналізу художнього тексту.

Цікавий і змістовний матеріал для роботи з іншомовцями, котрі вивчають УМІ на рівні В 2, пропонує О. Горда [3], зокрема, текст «День вишиванки: із Чернівців по всьому світу» та завдання до нього.

В освітніх програмах на здобуття ступенів магістра філології та доктора філософії (за філологічними та дотичними до них спеціальностями, як-от «Культурологія») українська вишивка має значний потенціал для ознайомлення іноземних здобувачів освіти з цією темою в контексті національних культурних концептів (за термінологією В. Карасика), або етноконцептів, знаків національної етнокультури (В. Жайворонок, Н. Слухай), лінгвокультурем (В. Воробійов), культурознаків (Г. Онкович). Саме лінгвокультурологічний підхід, що полягає у визнанні культурного концепту базовою одиницею культури, на наше переконання, є

релевантним для студіювання в контексті навчання іноземних мов магістрів-філологів та культурологів, оскільки він допомагає формувати весь комплекс компетентностей – не лише загальну комунікативну, яка охоплює мовну, мовленнєву й лінгвосоціокультурну, але й міжкультурну комунікативну і лінгвокультурологічну, котру вважаємо наступницею або вищим рівнем лінгвокраїнознавчої компетентності.

Здебільшого до культурних концептів зараховують такі, що позначають абстрактні поняття (*воля, свобода, правда* та ін.). ВИШИВАНКА як культурний концепт і об'єкт вивчення має ту додаткову перевагу, що позначає артефакт, предмет не лише духовної, але й матеріальної культури, і як такий, простіше піддається поясненню й розумінню з боку студентів-іноземців. До того ж на прикладі аналізу цього концепту їм можна пояснити загальну методику аналізу, зокрема таку, що полягає у виявленні номінативного поля та структури концепту. За цим зразком магістранти можуть виконувати самостійні дослідження інших універсальних та етнокультурних концептів – як аналітичні завдання в навчальних дисциплінах на кшталт «Актуальних напрямів філології» чи «Лінгвокультурології», а також при виконанні кваліфікаційної роботи магістра.

Серед компонентів номінативного поля концепту ВИШИВАНКА, крім цієї прямої номінації – імені концепту, представляємо іноземним студентам такі вербалізатори: споріднені слова (*шити, шиття, вишивати, вишитий, вишиваний, вишивання, вишивка, вишивальниця*); гіпероніми (*сорочка, одяг*); стійкі сполуки, синонімічні до ключового слова (*сорочка-вишиванка, вишита сорочка*); стійкі порівняння (*вишиванка гарна, як намальована; гарна, як маківка*); метафори («*вишите моє життя*» (Д. Павличко)).

Ознайомлення іноземців з національно-специфічними концептами мови, що вивчається, повинно містити всі компоненти структури концепту – інформаційно-поняттєвий зміст, образ та інтерпретативне поле (за З. Поповою і Й. Стерніним); з цією трикомпонентною структурою корелюють три виміри концепту (за В. Карасиком) – поняттєвий, образний та ціннісний.

Інформаційний, або ж поняттєвий зміст концепту ВИШИВАНКА загалом збігається зі словниковим тлумаченням лексем-вербалізаторів концепту. Звісно, варто розпочати з імені

концепту, включно з прикладами слововживання. До того ж, аналіз дефініції слова *вишиванка* допомагає розвивати лексикографічну компетентність студентів: «*ВИШИВАНКА, и, ж. Вишита сорочка. Я сорочку знайду вишиванку І надіну, як хлопчик, радий (А. Малишко); Вона в полотняній вишиванці сиділа недалеко від лежанки й пряла кужіль (М. Стельмах); На міцній, рівній шії розхристалася тонкого полотна вишиванка з багатим і вигадливим чорно-червоним узором (М. Малиновська)*» [20].

Образний складник концепту ВИШИВАНКА увиразнюється у двох планах: саме вишите полотно чи зшитий виріб, найчастіше сорочка, а також дівчина, жінка, парубок, чоловік, дитина, вбрані у вишивані сорочки (візуальний образ), і метафоричні образи та символи української народної вишивки: «*Червоне – то любов, а чорне – то журба*», хрест як оберіг, захист від зла та ін. Широкі можливості застосування наочності робить візуальний образ вишиванки в цілому, а також пов'язані з ним лексичні одиниці (*сорочка, вишиваний, нитки, голка, хрестик* тощо) зручними для семантизації при навчанні лексики.

Серед когнітивних ознак концепту найбільш значущим є емоційно-ціннісний компонент, який висновується з оцінної зони його інтерпретативного поля: саме він відрізняє концепт від інших ментальних феноменів. В. Карасик доводить тезу про правомірність різних підходів до дослідження концептів і доходить висновку, що головним методом їх вивчення є інтерпретативний аналіз: «*Мають цінність і спостереження, й інтроспективні визначення, і гіпотетичні моделі, й соціологічні та соціолінгвістичні експерименти, й аналіз значень слів, фразеологізмів, паремій, художніх та ділових текстів ... Сфера концептів – це сфера розуміння*» (переклад наш – І. П.) [10: 121]. Отже, викладач може запропонувати свої, оптимальні в кожному окремому випадку підходи до дослідження концептів та їх розуміння, стимулюючи студентів до власних оцінок, міркувань та обговорення того, що їх зацікавило. Для ознайомлення з інтерпретативним полем концепту ВИШИВАНКА, зокрема для активізації розуміння його емоційно-ціннісного компонента, слід насамперед залучати тексти (погоджуємося з В. Карасиком, який стверджує, що «*оцінні характеристики концепту, що утворюють суть цього ментального утворення при лінгвокультурному зіставленні, розкриваються в тлумаченні, в тексті*» [9: 14]) –

оригінальні, адаптовані або навчальні, залежно від рівня мовної підготовки студентів. Це може бути художній, публіцистичний або науково-популярний текст. Обраний викладачем текст можна використовувати для роботи в аудиторії чи для самостійного прочитання з подальшим обговоренням на заняттях; на його основі викладач може розробити традиційні вправи та завдання різного типу (рецептивно-продуктивного чи продуктивного). Також для глибшого ознайомлення з концептом ВИШИВАНКА можна застосовувати відеосюжети з прямою мовою українців про святкування Дня вишиванки, про традиції вишивання в певних етнографічних регіонах, про відомих вишивальниць; використання ілюстрацій та світлин має супроводжуватися лінгвокраїнознавчим коментарем.

Ефективним засобом впливу на емоційну сферу є музика, і тому для ознайомлення із цим концептом варто залучати пісні, насамперед уже згадані «Пісню про рушник» (композитор Платон Майборода), «Два кольори» (композитор Олександр Білаш). (Про використання пісенного матеріалу на заняттях з УМІ див. ще [6]). Пісня «Два кольори» не лише надзвичайно популярна впродовж багатьох років, але й виконувалася багатьма талановитими співаками й співачками, зокрема й у різних стилях. А. Буднік звернула увагу на відмінність сприйняття символіки червоного та чорного кольорів у китайських студентів, і через те вірш Дмитра Павличка «Два кольори» в китайській аудиторії не лише не викликає жвавого обговорення, необхідної емоційної реакції, але й призводить до непорозуміння: «Для української лінгвокультурної спільноти червоне асоціюється із коханням, пристрасстю, а чорне – тугою, смутком, журбою. На протигагу цьому розумінню кольорів маємо трактування китайської лінгвокультурної спільноти, де червоне – це максимальна життєва сила й активність, що вбиває злих духів і кличе фортуна у дім, гармонізує атмосферу, відповідно чорне – це щось загадкове і потаємне, що уособлює пізнання і ченість, заглиблення у невідоме. Таким чином, інофони не розуміють ті смислові нюанси, які зрозумілі носію української мови» [2: 29]. У зв'язку з цим варта уваги версія пісні у виконанні українського рок-гурту «Кому вниз» із частковою заміною слів у вірші Дмитра Павличка: «*Червоне – то є кров, а чорне – то земля*». Розуміння контексту цієї заміни (гурт уперше виконав пісню на концерті в День пам'яті та примирення 8 травня 2015 р.)

вводить до структури концепту ВИШИВАНКА потужний комплекс сакральних смислів, пов'язаних із життям, смертю, війною, свободою, волею, незалежністю, – смислів, ще більш актуалізованих на тлі повномасштабного російського вторгнення в Україну. Чимало українок, які виїхали за кордон після 24 лютого 2022 р., серед небагатьох цінних речей узяли із собою і свої вишиванки. Гадаємо, ця інформація спонукає іноземців не лише до інтерпретації символіки кольорів, але й до глибшого розуміння культурного концепту ВИШИВАНКА. Взагалі надзвичайно важливо, на нашу думку, ознайомлювати іноземців із традиційними українськими символами в сучасних реаліях, аби застерегти їх від стереотипних, часом архаїзованих уявлень про українську культуру. Вишиванка і є таким символ-етноконцептом – попри традиційність, її зміст актуалізується залежно від змінних умов та контекстів. Іноземні студенти в Україні радо купують і собі вишиванки чи сучасний одяг з традиційною вишивкою хрестиком і тим самим долучаються до української культури. Іноземні випускники українських закладів вищої освіти вбираються в такий одяг на своїй батьківщині, і це викликає зацікавленість у їхнього оточення; ми дізнаємося про це з їхніх дописів у соцмережах. Наші випускники таким чином популяризують Україну за кордоном. Глибоке розуміння етнокультурних і особистісних смислів, закладених у концепт ВИШИВАНКА, надає таким діям іноземних студентів та випускників українських ЗВО потужніших сенсів, аніж звичайний флеш-моб.

Висновки. Отже, потужний лінгводидактичний потенціал концепту ВИШИВАНКА можна використовувати і в практичному курсі УМІ, і в спеціальних навчальних дисциплінах, зокрема з виразним лінгвокраїнознавчим чи лінгвокультурознавчим та/або науковим складником, а також у країнознавчій та дослідницькій практиках студентів. Цей концепт може бути об'єктом дослідження в курсових та кваліфікаційних роботах студентів-філологів. Концепт ВИШИВАНКА виводить на глибші, особистісні смисли, що робить цю тему цікавою й важливою для обговорення, зокрема й у розмовних клубах, стимулює розвиток мовної, мовленнєвої, лінгвокраїнознавчої та лінгвокультурологічної компетентностей.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні лінгводидактичного потенціалу інших етнокультурних концептів у навчанні іноземців української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богиня Л.В., Горбенко Є.В. Репрезентація елементів української культури в практиці навчання іноземних здобувачів вищої освіти. *Current trends in the development of Modern Scientific Thought. Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference*, September 27–30, Haifa, Israel, 2022. С. 272–275.
2. Буднік А. Роль лінгвокраїнознавства у підготовці інофонів. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал*. Випуск 5. Харбін: Харбінський інженерний університет, 2019. С. 27–29.
3. Горда О.М. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції на прикладі вивчення нової української традиції – День вишиванки. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 10. Том 1. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-1.3>.
4. Давидченко І.Д. Лінгвокультурологічна компетентність та її роль у фаховому становленні майбутніх фахівців закладів освіти. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2021. № 1 (21). С. 252–259. DOI: <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2021-1-21-26>.
5. Данилюк Н. Можливості використання лінгвокраїнознавчих словників для вивчення іноземних мов. *Актуальні питання іноземної філології*. Луцьк, 2014. № 1. С. 68–74.
6. Деньга О., Ісаєнко Т. Використання пісенного матеріалу на уроках української мови як іноземної. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2021. Вип. 39. С. 42–56. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-39-03>.
7. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ, 2006. 703 с.
8. Іванович М. Лінгвокраїнознавча інформація у граматичних вправах на початковому і базовому рівнях вивчення української мови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2021. Вип. 15. С. 97–107.
9. Карасик В.И. О категориях лингвокультурологии. *Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности*: сб. науч. тр. Волгоград, 2001. С. 3–16.
10. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477 с.

11. Костюк С.С. Розвиток компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 23 с.
12. Криницька О. Методика вивчення краєзнавчого матеріалу на заняттях з української мови як іноземної. *Нова педагогічна думка*. Рівне, 2016. № 2 (86). С. 47–52.
13. Крючкова Л.С., Мошинская Н.В. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному. Москва, 2009. 480 с.
14. Максименко Н.В. Інновації та традиції в мовній підготовці іноземних слухачів. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 22. Т. 1. С. 46–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.8>.
15. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності: курс лекцій / за ред. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2011. 344 с.
16. Нерознак В.П. От концепта к слову: к проблеме филологического концептуализма. *Вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков*. Омск, 1998. С. 80–85.
17. Овсієнко Л.М. Формування українськомовної комунікативної компетентності студентів-іноземців на засадах студентоцентрованого підходу (у процесі навчання української мови як іноземної). *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2020. Вип. 11. С. 159–174. DOI: <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2020-11-159-174>.
18. Пальчикова О.О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Криворізький державний університет, Криворізький національний педагогічний інститут. Кривий ріг, 2016. 255 с.
19. Самусенко О. Основні принципи створення лінгвокраїнознавчого словника української мови для іноземців. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2020. № 1. Ч. II. С. 13–20. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2020-1-2-2>.
20. Словник української мови: у 20 т. / НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. К.: Наукова думка, 2010. URL: <https://slovyuk.me/dict/newsunm> (дата звернення: 26.10.2022).
21. Темник Г.Д., Сорока О.Б. Лінгводидактичний потенціал країнознавчого підручника з української мови як іноземної. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2020. № 8. С. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.2>.
22. Ушакова Н., Тростинська О., Кушнір І. Становлення і розвиток методики мовної підготовки іноземних студентів класичного університету. Частина 1. Навчання студентів немовних спеціальностей. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*

- на сучасному етапі. *Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2021. Вип. 38. С. 205–235. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-38-14>.
23. Ушакова Н., Тростинська О., Кушнір І. Становлення і розвиток методики мовної підготовки іноземних студентів класичного університету. Частина 2. Навчання студентів мовних спеціальностей. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2022. Вип. 40. С. 96–121. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2022-40-07>.
24. Швець Г.Д. Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей: монографія. Київ, 2019. 529 с.
25. Byram M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters, 1997. 136 p.
26. Solodka A. Development of cross-culture training. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. 2013. Vol. 3, pp. 31–36.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2022.

Статтю рекомендовано до друку 02.11.2022.

Як цитувати: Прожогіна І. Лінгводидактичний потенціал етнокультурного концепту ВИШИВАНКА в навчанні української мови як іноземної. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2022. Вип. 41. С. 26–45. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2022-41-02>.

THE LINGUISTIC AND DIDACTIC POTENTIAL OF THE ETHNOCULTURAL CONCEPT OF VYSHYVANKA IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Prozhohina Iryna

PhD in Philology, Associate Professor, the Department of Ukrainian Philology for Foreign Citizens, Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv (01033, Kyiv, 60 Volodymyrska Str.), e-mail: i.prozhohina@knu.ua;
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3072-7804>

Immersion of foreigners in the Ukrainian linguistic and cultural environment requires the teacher, as a facilitator of this process, to use effective methods and techniques of working with materials of linguistic and sociocultural content, the development of which is an urgent task of modern linguistic didactics. The author considers the linguistic and didactic potential of the Ukrainian cultural concept VYSHYVANKA in teaching Ukrainian as a

foreign language in the framework of the contemporary educational and methodical paradigm, namely the competence-based approach to learning.

The powerful linguistic and didactic potential of the ethnocultural concept VYSHYVANKA can be used both in the practical course of Ukrainian as a foreign language and in teaching special educational disciplines, particularly with distinct linguocultural and/or scientific components, as well as in students' research practice. This ethnocultural concept can be an object of research in course papers of philology students and their master theses. When studying a foreign language and culture it is appropriate to use comparative or cross-cultural analysis. This concept plays an important role in forming general communicative competence (in particular, its lexical and grammatical components), intercultural communicative, and linguistic and cultural competences.

The paper offers specific exercises and tasks for the development of the defined competencies in various types of speech activity: 1) for foreign undergraduate students of the philological specialties, students of preparatory departments, and for non-philologist foreigners of all levels of education (the focus is on lexemes with a national and cultural component: *vyshyvanka*, *to embroider*, *embroidery*, etc.); 2) for foreign masters and postgraduate students of philological and cultural specialties (the focus is on the ethnocultural concept VYSHYVANKA, its nominative field, and structure; the particular importance of the value dimension of the concept). The article contains some recommendations on the use of specific song material in classes on Ukrainian as a foreign language (“Two colours”, “Song about a towel”).

Keywords: *ethnocultural concept, linguistic didactics, linguistic and country studies, linguistic and cultural competence, Ukrainian as a foreign language.*

REFERENCES

1. Boghynja, L.V. and Ghorbenko, Je.V. (2022). Rerezentacija elementiv ukrajinsjkoji kuljтуры v praktyci navchannja inozemnykh zdobuvachiv vyshhoji osvity [Representation of elements of Ukrainian culture in the practice of training foreign students of higher education]. *Current trends in the development of Modern Scientific Thought. Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference*, September 27–30, Haifa, Israel, pp. 272–275 [in Ukrainian].
2. Budnik, A. (2019). Rolj linghvokrajinoznavstva u pidgotovci inofoniv [The role of linguistic and regional studies in training of non-native speakers]. *Aktualjni problemy filologhiji i profesijnoji pidgotovky fakhivciv u polikuljturnomu prostori: Mizhnarodnyj zhurnal* [Topical issues of philology and professional training of specialists in a

- multicultural space: International journal*], 5. Harbin: Harbin University of Engineering, pp. 27–29 [in Ukrainian].
3. Ghorda, O.M. (2019). Formuvannja linghvokrajinoznavchoji kompetenciji na prykladi vyvchennja novoji ukrajinskoji tradycji – Den vyshyvanky [Formation of linguistic and country studies competence as illustrated by the study of a new Ukrainian tradition – Vyshyvanka Day]. *Zakarpatsjki filologichni studiji [Transcarpathian Philological Studies]*, Vol. 10 (1), pp. 16–21 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-1.3>.
 4. Davydchenko, I.D. (2021). Linghvokuljturologichna kompetentnistj ta jiji rolj u fakhovomu stanovlenni majbutnikh fakhivciv zakladiv osvity [Linguo-cultural competence and its role in professional formation of future specialists of educational institutions]. *Visnyk universytetu imeni Aljfreda Nobelja. Serija “Filologichni nauky” [Bulletin of Alfred Nobel University. Series “Philology”]*, 1 (21), pp. 252–259 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2021-1-21-26>.
 5. Danyljuk, N. (2014). Mozhyvosti vykorystannja linghvokrajinoznavchykh slovnykiv dlja vyvchennja inozemnykh mov [Possibilities of using linguistic and regional dictionaries for learning foreign languages]. *Aktualjni pytannja inozemnoji filologiji [Topical issues of foreign philology]*. Lutsk, 1, pp. 68–74 [in Ukrainian].
 6. Dengha, O. and Isajenko, T. (2021). The use of song material in lessons of Ukrainian as a foreign language. *Vykladannia mov u vyschychkh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky [Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Intersubject relations]*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 39, pp. 42–56 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-39-03>.
 7. Zhajvoronok, V.V. (2006). *Znaky ukrajinskoji etnokuljtury: slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: Dictionary-reference]*. Kyiv [in Ukrainian].
 8. Ivanovych, M. (2021). Linghvokrajinoznavcha informacija u ghramatychnykh vpravakh na pochatkovomu i bazovomu rivnjakh vyvchennja ukrajinskoji movy [Linguistic and culturological information in grammar exercises at the basic and elementary levels of studying the Ukrainian language]. *Teorija i praktyka vykladannja ukrajinskoji movy jak inozemnoji [Theory and Practice of Teaching Ukrainian as Foreign Language]*, 15, pp. 97–107 [in Ukrainian].
 9. Karasik, V.I. (2001). O kategorijah lingvokulturologii [On the categories of linguoculturology]. *Jazykovaja lichnost: problemy komunikativnoj dejatelnosti [Linguistic personality: problems of communicative activity]*. Volgograd, pp. 3–16 [in Russian].

10. Karasik, V.I. (2002). *Jazykovej krug: lichnost, koncepty, diskurs [Language circle: personality, concepts, discourse]*. Volgograd [in Russian].
11. Kostiuk, S.S. (2018). Rozvytok kompetentnostej mizhkuljturnoji komunikaciji studentiv-inozemciv na osnovnomu etapi navchannja ukrajinsjkoji movy [Development of foreign students' competences in intercultural communication at the basic stage of teaching Ukrainian]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Borys Ghrinchenko Kyiv University [in Ukrainian].
12. Krynycja, O. (2016). Metodyka vyvchennja krajeznavchogho materialu na zanjattjakh z ukrajinsjkoji movy jak inozemnoji [Methods of studying local history in the classes of Ukrainian as a foreign language]. *Nova pedagoghichna dumka [A new pedagogical thought]*. Rivne, 2 (86), pp. 47–52 [in Ukrainian].
13. Krjuchkova, L.S. and Moshhinskaja, N.V. (2009). *Prakticheskaja metodika obuchenija russskomu jazyku kak inostrannomu [Practical methodology for teaching Russian as a foreign language]*. Moscow [in Russian].
14. Maksymenko, N.V. (2022). Innovaciji ta tradyciji v movnij pidghotovci inozemnykh slukhachiv [Innovations and traditions in language training of foreign students]. *Zakarpatsjki filologhichni studiji [Transcarpathian Philological Studies]*, Vol. 22 (1), pp. 46–51 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.8>.
15. Nikolajeva S.Yu. (Ed.). (2011). *Metodyka formuvannja mizhkuljturnoji inshomovnoji komunikatyvnoji kompetentnosti: Kurs lekcij [Methodology of the formation of intercultural foreign language communicative competence: a course of lectures]*. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
16. Neroznak, V.P. (1998) Ot koncepta k slovu: k probleme filologicheskogo konceptualizma [From concept to word: to the problem of philological conceptualism]. *Voprosy filologii i metodiki prepodavanija inostrannyh jazykov [Problems of philology and methods of teaching foreign languages]*. Omsk, pp. 80–85 [in Russian].
17. Ovsijenko, L.M. (2020). Formuvannja ukrajinsjkomovnoji komunikatyvnoji kompetentnosti studentiv-inozemciv na zasadakh studentocentrovanoj pidkhodu (u procesi navchannja ukrajinsjkoji movy jak inozemnoji) [The Ukrainian language communicative competence formation of foreign students based on the student-centered approach (in the process of teaching Ukrainian as a foreign language)]. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*. Vol. 11, pp. 159–174 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2020-11-159-174>.
18. Paljchukova, O.O. (2016). Realizacija kros-kuljturnogho pidkhodu do navchannja ukrajinsjkoji movy inozemnykh studentiv [Implementation of the cross-cultural approach in teaching Ukrainian to foreign students].

- Candidate's thesis*. Kryvyi Rih: Kryvyi Rih State University, Kryvyi Rih National Pedagogical Institute [in Ukrainian].
19. Samusenko, O. (2020). Osnovni pryncypy stvorennja linghvo-krajinoznavchogho slovnyka ukrajinskoji movy dlja inozemciv [The main principles of creating a linguistic and regional dictionary of the Ukrainian language for foreigners]. *Visnyk Zaporizkogo nacionalnoho universytetu. Serija "Filologichni nauky"* [Bulletin of Zaporizhzhya National University. Series "Philological Sciences"], 1 (II), pp. 13–20 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2020-1-2-2>.
 20. *Slovnyk ukrajinskoji movy: u 20 t.* [Dictionary of the Ukrainian language: vol. 1-20]. National Academy of Sciences of Ukraine, Ukrainian Language and Information Fund. (2010). Kyiv. Available at: <https://slovnyk.me/dict/newsum> [Accessed 26 Oct. 2022] [in Ukrainian].
 21. Temnyk, Gh.D. and Soroka, O.B. (2020). Linghvodydaktychnyj potencial krajinoznavchogho pidruchnyka z ukrajinskoji movy jak inozemnoji [The linguistic and didactic potential of a country studies textbook on Ukrainian as a foreign language]. *Naukovyj zhurnal Ljvivskogho derzhavnogho universytetu bezpeky zhyttjedijalnosti "Ljvivskij filologichnyj chasopys"* [Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Lviv Philological Journal"], 8, pp. 171–176 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.2>.
 22. Ushakova, N., Trostynsjka, O. and Kushnir, I. (2022). Formation and development of the language training methodology for foreign students at classical universities. Part 2. Teaching students of language specialties. *Vykladannia mov u vyshchych navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky* [Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Inter-subject relations]. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 40, pp. 96–121 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2022-40-07>.
 23. Ushakova, N., Trostynsjka, O. and Kushnir, I. Formation and development of the language training methodology for foreign students at classical universities. Part 1. Teaching students of non-language specialties. *Vykladannia mov u vyshchych navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky* [Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Inter-subject relations]. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 38, pp. 205–235 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-38-14>.
 24. Shvecj, Gh.D. (2019). *Teorija i praktyka navchannja ukrajinskoji movy inozemnykh studentiv ghumanitarnykh specialnostej* [Theory and practice of teaching Ukrainian to foreign students of humanitarian specialties]. Kyiv [in Ukrainian].
 25. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters [in English].

-
26. Solodka, A. (2013). Development of cross-culture training. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. Vol. 3*, pp. 31–36 [in English].

The article was received by the editors 25.09.2022.

The article was recommended for printing 02.11.2022.

In cites: Prozhohina H. (2022). The linguistic and didactic potential of the ethnocultural concept of VYSHYVANKA in teaching Ukrainian as a foreign language. *Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Intersubject relations*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 41, pp. 26–45. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2022-41-02> [in Ukrainian].